

†

KNUT FREDRIK THEDENIUS.

Åter har döden skördat en af Entomologiska Föreningens stiftare och tillika dess hedersledamot, förre lektorn Knut Fredrik Thedenius, hvars minnesruna med sorg och saknad här meddelas Entomologisk Tidskrifts läsare i all enkelhet.

Han var född den 12 nov. 1814 i Skogs-Tibble socken i Upland. Fadren, Carl Pehr Thedenius, var då komminister i Tibble och Ålands socknar, men blef 1821 kyrkoherde i Vahlö

församling i Roslagen; modren CHRISTINA CATHARINA APELGREN. Till en början undervisades han af fadren i hemmet, men sattes 1824 i Upsala Katedral-skola. Efter fadrens död 1827 måste han, då sterbhuset saknade alla tillgångar, söka så snart som möjligt försörja sig själf. Han flyttades i afvaktan på plats till elementarskolan i Gefle, för att i främsta rummet studera lefvande språk. Då han allt från barnaåren haft stor håg för naturföremålens betraktande och begrundande, skulle han helst velat ägna sig åt studier oeh isynnerhet åt läkarekallet, men då detta icke lät sig göra af brist på medel, antog han med glädje anbudet att blifva elev på apoteket Lejonet, då för tiden det enda apotek i Gefle, där han började sin lärotid den 22 april 1828. De första fyra åren voro tunga år, ty han behandlades ofta alltför hårdt af provisorn, som var af ett häftigt sinnelag. Sista elevåret var däremot mycket bra. Han blef då satt att sköta laboratorium, där mången stund kunde ägnas åt läsning. Eljest var det endast de tidigaste morgontimmarna, kl. half 4 till kl. 6, som han kunde ägna åt sina studier, men denna tid begagnade han också hvarje dag allt under det han tjänstgjorde på apoteket. Farmacie-studiosi-examen aflades i Gefle den 15 mars 1833, således efter nära 5 års elevtid. Så lång lärotid fordrade principalen, därför, att han höll eleven med kläder. Han kvarstannade såsom laborant i 5 år på samma apotek.

Under sommaren 1836 fick han åtnjuta $3^1/_2$ månaders ledighet från sin kondition. Under denna ledighet företog han, utan sällskap, en botanisk resa till Dalarnes och Härjedalens fjälltrakter samt den närgränsande delen af Norge. På denna resa fann han flera för Sverige nya mossor och lafvar. Medel till resan förskaffade honom hans gynnare, provinsialläkaren d:r C. J. HARTMAN, den kände botanisten, dels från Kongl. Landtbruksakademien och Svenska Trädgårdsföreningen och dels från några äldre botanikens vänner.[1]

För att mera ihållande få ägna sig åt botaniska studier, lämnade han konditionen i Gefle den 2 juni 1838. Han vistades till slutet af september 1839 hos sin broder, som då var

[1] Under sin frånvaro fick kan åtnjuta lön af sin principal, apotekaren JOHAN LUTH. Hans provisorslön var första året 150 och de 4 följande 225 kronor.

»skolpräst» i Vahlö socken. Under denna tid utgaf han 2 fasciklar af *Musci Sveciæ exciccati* och undersökte trakten i botaniskt afseende. Han begaf sig sedan till Stockholm för att »läsa på apotekareexamen». Denna examen aflade han den 27 maj 1840.

TH. antogs vid sin ankomst till Stockholm 1839 till lärare i botanik och zoologi vid Hillska skolan på Barnängen och var sedan allt fortfarande lärare i naturvetenskapliga ämnen under de första nitton åren, samtidigt med sitt farmaceutiska arbete.

Under sommaren 1840 bevistade han naturforskaremötet i Köpenhamn med reseunderstöd af statsmedel. Vid återkomsten antogs han till protokollsförare och växtbestämmare vid Sv. Trädgårdsföreningen, med fria husrum och 300 kronors årlig lön. Han innehade denna befattning i 3 år.

Under ett år, 1841, tjänstgjorde han såsom laborant å apoteket Kronan i Stockholm, men med så mycken ledighet, att han kunde sköta sina andra befattningar. Under 1842 års sommar företog han med understöd af Kongl. Vetenskapsakademien en naturhistorisk resa till Härjedalen, Jämtland och angränsande delar af Norge. Han hade då till sällskap B. A. SÖDERSTRÖM, sedermera apotekare i Karlskrona. Åren 1841 och 1842 meddelade han undervisning i naturkunnighet åt eleverna i Kongl. Landtmäterikontoret och examinerade i slutexamen.

Han tillträdde apoteket Korpen vid Stortorget i Stockholm den 1 juni 1843 och erhöll privilegium samma år den 10 juli. Apoteket köpte han i kompani med farm. studiosus E. L. GARBERG, hvilken 1845 sålde sin hälft till THEDENIUS.

Vid Apotekare-societetens augustisammankomst 1843 valdes han till dess sekreterare och till examinator i apotekare- och farmacie-studiosi-examina samt innehade dessa befattningar några år. Han lämnade en lång tid om söndagsmorgnarna undervisning gratis åt eleverna på hufvudstadens apotek. I flera kommittéer för apoteksärenden tjänstgjorde han såsom sekreterare eller medlem. Han var lärare uti naturalhistoria i de flesta privata skolor i Stockholm, t. ex. i mosaiska församlingens goss-skola, Stockholms Lyceum, privat-elementarskolan på norr, Ullgrenska skolan — i alla under många år. Han gaf privata lektioner i botanik åt de flesta, som mellan åren 1840—1860 läste på apo-

tekareexamen. Vid Hillska skolan på Barnängen var han lärare från början af oktober 1839 till hösten 1846, då skolan upphörde. Under åren 1849 och 1850 skötte han under prof. N. J. ANDERSSONS världsomsegling dennes tjänst vid Nya Elementarskolan. Sitt apotek, Korpen, afträdde han den 1 aug. 1858 till apotekaren J. A. AHLSTRÖM. Under åren 1861—1862 samt vårterminen 1863 skötte han adjunktbefattningen vid Veterinär-Institutet i Stockholm. Under läsåret 1863—1864 var han lärare i allmän naturkunnighet i Kongl. Högre Lärarinneseminariet i Stockholm. I januari 1844 antogs han till extra lärare i naturalhistoria vid Stockholms Gymnasium. 1852 den 28 juni utnämndes han efter aflagdt undervisningsprof till ordinarie lärare i naturvetenskap därstädes, kallades den 26 november 1858 till gymnasieadjunkt och utnämndes den 27 juli 1859, efter aflagdt undervisnings- och disputationsprof till lektor i naturvetenskap vid samma läroverk. Denna tjänst, ehuru förflyttad till Stockholms Norra Latinläroverk, innehade han till 1886, då han tog afsked med pension. Han var riddare af Kongl. Nordstjärne-orden sedan 1876. Under åren 1860 till 1876 företog han hvarje sommar naturhistoriska forskningsresor till olika delar af Sverige, dels för att botanisera och dels för att samla insekter, särskildt fjärilar, af hvilka han sammanbragt vackra samlingar och med hvilka han under de sista 20 åren ifrigt sysslade, samt riktade svenska insektfaunan med flera nya arter. De allra sista åren af sin lefnad använde han hufvudsakligen till ordnandet af sitt svenska herbarium, sedan han sålt sitt utmärkta europeiska herbarium, som numera tillhör Upsala universitet. Ända intill det sista höll han på med att ordna sina kära växter, tills döden träffade honom, på aftonen den 4 sistlidne mars, stilla och lugnt.

Han efterlämnar en åldrig maka, CHARLOTTA AURELL, med hvilken han lefvat i ett lyckligt äktenskap sedan den 4 april 1848, och 3 barn, en dotter, AGNES, gift med sin kusin, stadsingeniören och stadsarkitekten i Karlskrona, KNUT HJALMAR THEDENIUS, och sönerna FRÉDRIK och AXEL, den förre fil. kand. och anställd som lärare vid läroverket i Karlskrona, den senare snart med. licentiat.

Till ofvanskrifna, ur hans själfbiografi i Sveriges apotekarehistoria hämtade uppgifter om THEDENII enkla lefnadsöden, må

det tillåtas att därjämte anföra ur hans dagböcker några drag, som äro betecknande för denne flärdlöse, godhjärtade och anspråkslöse man, som aldrig sökte sin egen berömmelse. Han förde nämligen i många år »dagbok», och började den 1 januari 1835 en »Botanisk dagbok», å hvars första blad han satte som motto den vackra psalmversen:

»Ack! När så mycket skönt i hvarje åder
Af Skapelsen och lifvet sig förråder,
Hur skön då måste själfva källan vara,
Den evigt klara!»

Detta motto är karaktäriserande för THEDENII uppfattning af naturen, ja, för hela hans lifsriktning. Han såg skapelsens allmakt, godhet och kärlek uppenbarad i naturens härliga verk och han var alltigenom en hjärtegod människa med ödmjukt sinne. Hans anspråkslöshet träder emot en ur hans dagböcker, t. ex. i följande anteckning, som man läser för den 9 maj 1836: »Kl. 6 på morgonen gick jag till Marielund — — — — då fann jag äfven en, som jag tror obeskrifven *Jungermannia* — — — jag tänker kalla den J. HARTMANI, om det bekräftar sig, att det är en ny mossa, och doct. HARTMAN ger mig sitt bifall. Denna mossa växte på dikeskanterna nog ymning och hade bland sig några exemplar, som hade *Calyces*, så att jag hoppas att få beskrifva den fullkomligt. Åter en oförtjänt uppmuntran för mig!»

Hans dagböcker äro ofta synnerligen nöjsamma att läsa och anteckningarna äro här och där oskuldsfulla och innerligen naiva. Den 1 juni 1836 t. ex. skrifver han: »På eftermiddagen gick jag till Tolfforsbäcken, för att se efter om ej ännu *Myosotis stricta* var i blomma; — ännu sof den i jordens sköte. Förra året denna dag tog jag den dock blommande vå detta ställe. Vid Prostholmarne blommade hon präktigt, och jag förfärdigade däraf 3 buketter — åt hvem? — det tillhör ej en botanisk dagbok att fråga sådant!»

Det är nog frestande att göra flera utdrag ur THEDENII älskliga dagböcker, men utrymmet tillåter det icke. Jag kan dock icke underlåta att meddela något om huru han utförde sina första botaniska resor. Till första resan i Dalarnes och Härjedalens

fjälltrakter samt angränsande delar af Norge var reskassan tämligen knapp, så att en färd med häst icke var att tänka på; men det nedslog icke den ifrige forskarens mod — någon bekvämlighet hade han icke varit van vid. Hvad gjorde THEDENIUS då? Jo, han köpte sig en liten lätt dragkärra, i hvilken han lastade först och främst gråpapper och några tunna brädskifvor till växternas pressning, och vidare lade han på kärran en rökt skinka och en påse med spisbröd — det var hela provianten — och han brukade tala om, att hans måltider, hvilka han alltid intog vid någon källa eller klar fjällbäck, naturligtvis bestodo enbart af bröd och skinka samt källans vatten till dryck; endast undantagsvis vankades mjölk. Skinkan var hårdt rökt och således rik på kreosot genom rökningen, och detta inpregnerade slutligen så starkt hans kropp, att hans svett luktade kreosot. Lasten å hans dragkärra ökades allt som oftast med vikten af hans stöflar, hvilka han sparade då han vandrade en körväg fram.

Hans andra resa till fjälltrakterna gjordes med rikligare reskassa, och han behöfde då icke vandra barfotad och själf draga lasset. Men eget åkdon hade han dock. Han köpte nämligen en simpel kärra med träfjädrar och på densamma lastade han de förnödenheter, som han behöfde för bevarandet af de botaniska skördarna, och han satte sig själf på kärran samt lät en Skjutspolle utgöra dragkraften.

Sedan THEDENIUS blifvit anställd som lärare i naturalhistoria vid Stockholms Gymnasium, blef det ett helt annat lif i detta studium vid nämnda läroverk och han, som höll ungdomen kär, vann dess varma kärlek i gengäld.

Detta skildras af en bland hans forna lärjungar, som deltog i hans begrafning, i ett samspråk med den välkände signaturen »Ture» på följande hjärtliga sätt: »Du må tro,» säger han till Ture, »att det vardt något ovant för oss gymnasister, som förut bara några veckor om året läst en smula botanik. Det hade varit för gubben WIKSTRÖM, som nog också var en hedersman, men föga lämplig till lärare. För honom gjorde vi bara spektakel. Men så kom KNUT FREDRIK THEDENIUS och ryckte upp läroämnet, och då vardt det annat af naturkunnigheten.» »Han var väl sträng, han,» frågade Ture. »Nej, ofantligt snäll,» genmälte den forne lärjungen. — »Så-å, då skojade ni naturligtvis

med honom,» tillade Ture. »Ne-hej, du! Vi skojade mindre för honom än för någon annan lärare. Han var kunnig och förmådde meddela sina kunskaper, men alls ingen pedant. Därför tyckte vi om honom och voro uppmärksamma, och så gick det släkte efter släkte på gymnasium och se'n i norra latin. THEDENIUS höll i uti det längsta, och med gamla lärjungar sällskapade han gärna. Jag besökte honom ofta i hans lilla hus vid Kvarngatan (numera Artillerigatan), i hvars tillhörande lilla vackra trädgård han själf flitigt sysslade och inflyttade många hundratal buskar och sällsynta växter, hvilka trifdes så väl under hans kärleksfulla vård. Den täcka tillflyktsorten med sitt lusthus, sina sköna fruktträd och rika blomstersängar var en af de sista på Ladugårdslandet. Nu står där i stället en stor hyreskasern med nutidsanspråk, och det har känts rent af hjärtslitande för hvarje blomstervän, att den ljufliga lustgården är borta för alltid. Han tillade sedan, den gamle lärjungen, då han följde den med fagra blommor täckta gamle botanistens kista. »Det är icke någon lämplig dag i dag för den, som var blommornas vän, ty det snöar och stormar ju alldeles hiskligt, icke en sådan härlig vårdag, som det alltid var, då vi pojkar gingo ut och botaniserade med THEDENIUS, men det var kanske därför, att vi då hade sol i hjärtat.»

Den som tecknat denna runa har haft den lyckan att flera gånger få åtfölja THEDENIUS på hans botaniska utflykter med de talrika lärjungarna, och minnena af hans vänliga, ofta stilla humoristiska och alltid lärorika umgänge skola oförgängligen stå klara i min erinring.

THEDENIUS var mest känd af allmänheten såsom »den gamle botanisten», och det är nog en sanning, att hans lifsgärning företrädesvis rörde sig inom växtvärldens område, men han var tillika en god entomolog redan från yngre år. Såsom bevis härför kan nämnas, att på första sidan af den första dagboken, eller anteckningen för den 1 januari 1835, anföres följande iakttagelse: Med anledning af ett starkt töväder nyårsaftonen och regn under natten, så hade den ringa snö, som förut fallit, »bortsmält och marken var nästan alldeles bar», och TH. gick ut till skogen »för att se huru mossorna befunno sig efter den oväntade vårväderleken». Under vägen fann han i ett dike, där vatten sam-

lat sig öfver isen i dikets botten, »*Dytiscus fuliginosus*» FABR. mycket liflig, och flera spindlar sprungo i gräset. För den 15 mars s. å. finnes antecknadt fyndet af *Lina collaris* och en liten *Carabus*. Dessa anteckningar visa tydligen, att THEDENIUS redan då var väl hemmastadd i entomologien, ty utan en sådan redan mera omfattande kunskap hade han säkerligen icke kunnat igenkänna och bestämma de nämnda insektarterna. Allt sedan förökade han sitt entomologiska vetande och gjorde stora samlingar, företrädesvis af fjärilar och skalbaggar. Under senare åren sysselsatte han sig mycket med utkläckning af fjärilar. Hans varma intresse för entomologien förmådde honom att den 14 dec. 1879 deltaga i stiftandet af den »Entomologiska Föreningen i Stockholm», i hvars styrelse han ingick och utgjorde ett kraftigt stöd för denna förening under dess första osäkra steg på framåtskridandets bana, som icke var utan sina brydsamma vanskligheter, hvilka genom THEDENII lugna och goda råd öfvervunnos. Då han för sin höga ålders skull vid Föreningens årssammanträde den 14 dec. 1892 undanbad sig återval såsom styrelseledamot, kallades han enhälligt af Entomologiska Föreningen till dess hedersledamot, hvilken kallelse han, såsom det syntes, med glädje emottog. TH. var för öfrigt ledamot af flera botaniska och zoologiska sällskap, bland hvilka särskildt må nämnas »Sällskapet *pro fauna et flora Fennica*» i Helsingfors. Hans namn är förevigadt genom ett växtsläkte, några växtarter och två insektarter, *Platylabus Thedenii* HOLMGR. och *Asynarchus Thedenii* WALLENGR., hvilka äro uppkallade efter honom.

Utgifna arbeten.

A. Entomologiska.

1. Liste des papillons diurnes et crepusculaires, dans J. H. KRAMER, Ville de Stockholm! Description physique ett naturelle. Sthlm. 1872. 8°. Insectes p. 35—37.
2. Bidrag till (kännedom om) Skandinaviens fjärilsfauna. — Ent. Tidskrift. 1, 1880, sid. 99—101, 196—198; 2, 1881, sid. 104—108.
3. Om *Cidaria Olivata*, W. V. — Ent. Tidskrift, 3, 1882, sid 81—82.

4. En för Sverige ny mätarefjäril. — Ent. Tidskrift 4, 1883, sid. 89—90.
5. *Leucania Straminea*, TREITSCHKE. En för Skandinavien ny Noctuid. — Ent. Tidskrift, 5, 1884, sid. 100.

B. Botaniska.

Bidrag till kännedom om *Najas marina* L. 1838. (Öfversatt på tyska språket.)
Musci sveciæ exciccati, Fasc. V, VI. 1838.
Anmärkningar om Härjedalens vegetation. 1839.
Handbibliotek i Trädgårdsskötseln. I Bandet. 1842.
Observationes de enervis Scandinaviæ speciebus generis Andrææ? 1849.
Stockholmstraktens Phanerogamer och Ormbunkar. 1850.
Bihang till K. F. Thedenii förteckning öfver Stockholmstraktens Phanerogame och Ormbunkar. 1851.
Bidrag till kännedom om Stockholmstraktens lafvegetation. 1852.
Nya botaniska Notiser. 5 årgångar. 1852—1856.
Svensk skolbotanik. 1854.
LINNÉS och FRIES' systemer. 1854.
Thedenia, ett nytt växtsläkte, beskrifvet af professor W. P. SCHIMPER. Öfversättning. 1853.
Tillägg till Förteckningen öfver Stockholmstraktens Phanerogamer och Ormbunkar. 1857.
Botaniska exkursioner i Stockholmstrakten. 1859.
Bihang till botaniska exkursioner i Stockholmstrakten. 1859.
Bihang till Skol-herbariet. 1868.
Flora öfver Uplands och Södermanlands Phanerogamer och Bräkenartade växter. 1871.
Dessutom några smärre uppsatser och recensioner i tidningarna.

O. Th. Sandahl

GÅFVOR TILL ENTOMOLOGISKA FÖRENINGENS BIBLIOTEK 1890—1892.[1]

(Forts. fr. s. 190.)

REUTER, E., Bidrag till kännedomen om Macrolepidopterfaunan i Alands och Åbo skärgårdar. Helsingfors 1890. 111 pg.
———, Ueber den Farbenunterschied der *Machaon*-Puppen. Berlin 1891. 2 pg.

[1] Då ingen särskild gifvare är nämnd är arbetet skänkt af författaren.